

УДК 338.48

Дульцева І. І.

СОЦІАЛЬНЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО В ГАЛУЗІ ТУРИЗМУ: СВІТОВИЙ ДОСВІД

Дивитися на реальний світ іншими очима: створювати світ без бідності, знищувати стереотипи, відмивати перлини від бруду, втілювати мрії, творити добро – все це і багато іншого відображає реальну сутність соціального підприємництва.

В розвинених соціумах недоліки держави в управлінні будь-якою сферою соціально-економічного життя з успіхом компенсуються інтенсивною взаємодією державних органів з громадськими структурами. Це лідерство соціального підприємництва в різних секторах економіки має позитивний ефект. Модель підтримки соціальних підприємців в соціально-економічному житті розвинених країн розширює спектр їх діяльності та наводить приклади успішної реалізації соціальних ідей, зокрема в галузі туризму [1].

Модель ринкової економіки не має авторитету в процесі створення суспільних благ та соціальних послуг в сфері екології, розвитку рекреацій, нейтралізації історичного та культурного занепаду, соціального забезпечення безробітних, бездомних та громадян з обмеженими можливостями. Але самостійно ні третій сектор, ні державний також не в змозі забезпечити розв'язання цієї проблеми на благо суспільства [2].

Соціальним підприємництвом, категорієм впливу на соціально-економічний потенціал держави, та складовими цього підприємництва зацікавлені багато вчених-економістів та соціологів. Дослідження сутності цього поняття та його формування розглядаються у працях таких вчених, як Dees, Bornstein, Prahalad, Drayton. Тенденції розвитку соціального підприємництва в просторі США, зокрема в галузі туризму, досліджуються вченими: Boschee, Brinckerhoff, Emerson & Twersky, Paton. Аналізом публікацій та досліджень вказаних авторів підкреслено необхідність проведення неформальних заходів щодо розвитку соціального підприємництва з визначенням його пріоритету в економіці, формування конкурентних переваг складових соціально-економічного потенціалу (соціально-інфраструктурної, економіко-географічної, туристичної компонент) за допомогою нових методів, зокрема соціального підприємництва [6–8].

Метою дослідження є визначення можливостей використання принципів соціального підприємництва як додаткового джерела компенсації недоліку складових соціально-економічного потенціалу території на прикладі тенденцій розвитку соціального підприємства в світовому просторі.

З точки зору соціально-економічної моделі, визначення соціального підприємництва зводиться до поняття діяльності, спрямованої на повне нівелювання або часткове скорочення негативного ефекту ринкової економіки за допомогою стійких фінансово-результативних інноваційних бізнес-технологій [2, 3]. Перспективи і можливості змінити соціальне становище за допомоги такого міксу активності, як підприємництво та громадська ініціатива, переросло в широке впровадження соціального підприємства при рішенні соціально-економічних проблем.

Соціальне підприємництво впроваджується в західному, розвиненому індустріальному світі більш активніше, крім того, припустимо, що проекти соціального підприємства в країнах, що розвиваються, одержують світову популярність та стають більш успішними завдяки підприємницьким зразкам, цінностям, культурі, економічній освіті, створеними в цих індустріальних країнах, де однією з яких (цінностей) є сучасні положення корпоративної соціальної відповідальності підприємства. Для прикладу, в США існують важливі традиції самоорганізації населення, тому і більшу частину соціальних проблем успішно вирішуються підприємствами третього сектора, отримуючи при цьому фінансування від цільової

групи, населення, держави та донорів. Особливість американського шляху розвитку соціального підприємництва полягає в наявності розгалуженої і стійкої системи приватної підтримки у виді благодійних фондів. З досягнень у сфері підтримки соціального підприємництва з боку Уряду США можна виділити тендерну діяльність з укладання контрактів з соціальними підприємствами на поставку товарів і послуг (для прикладу: Borzaga & Defourny, 2001). Великий вплив на розвиток тенденцій соціального підприємництва додають інтенсивні освітні програм та / або гранти, у тому числі міжнародні – Draper Richards Foundation, Echoing Green, Фонд Сколла, Ашока, Фонд Шваба [3].

Особливість американського шляху розвитку соціального підприємництва полягає в наявності розгалуженої і стійкої системи приватної підтримки у вигляді благодійних фондів [4]. З більш великих слід виділити: у сфері підтримки новостворених соціальних підприємств – Roberts Enterprise Development Fund; у сфері конкуренції соціальних підприємств в комерційній діяльності – Фонд Голдман Сакс; поступово все більше уваги приділяється індивідуальним соціальним підприємцям в рамках інтенсивних освітніх програм та / або грантів, у тому числі міжнародних – Draper Richards Foundation, Echoing Green, Фонд Сколла, Ашока, Фонд Шваба [3-6]. Нижче наведена інфраструктура фондів і некомерційних організацій, де підтримується розвиток територій та місцевих громад (табл. 1).

Як свідчить надане, в США соціальні підприємства отримують активну підтримку з боку фондів, але існують певні економічні, правові та адміністративні проблеми, що обмежують можливості по створенню сприятливого клімату для розвитку соціальних підприємств. Одна з проблем – підтримка балансу між цілями їх діяльності: отримання комерційного та соціального ефекту [10–12].

Зі світового досвіду соціального підприємництва слід відзначити:

сутність Європейських соціальних підприємств, що відображають діяльність, пов'язану з допомогою людям з працевлаштуванням, житлом, освітою та ін. Соціальні агенти в Європі появилися як результат недбалої соціальної політики з боку держави, вони звернули свій вплив до галузей соціального забезпечення, охорони здоров'я, освіти, екології, науки, культури. Загальний вектор розвитку соціального підприємництва в світі знаходиться в рамках «соціальної економіки», де основною рушійною силою є благо для суспільства;

відомі європейські зразки соціального підприємництва: мережу ресторанів Fifteen Джеймі Олівера, що пропонує річну програму навчання молодим безробітним у віці 18–24 років; компанію «справедливої торгівлі» Divine Chocolate; компанію BigIssue – видає популярний журнал, поширенням якого займаються безпритульні. Серед прикладів в галузі туризму виділяється успішна група соціальних підприємств в Единбурзі, керуюча готелем, пральнею та виробництвом високоякісного мила. Працівники цих компаній – в основному люди, що лікуються від психічних захворювань, де за рахунок доходів підприємства фінансується їх навчання та подальша підтримка;

ментальне забарвлення в азіатських державах крім перейнятого передового досвіду та форм соціального підприємництва: релігійні громади (для прикладу, Буддистськими монахами при монастирях ведення шкіл для кочових народів, безоплатна медична допомога (в рамках програми «Гімалайський консенсус» в Тибеті на базі монастиря - медичні курси для місцевих громад та кожен день ця громада дарує незнайомій людині диво – проводяться очні операції з катаракти вартістю 50 доларів – витрати бере на себе громада), організація виробництва в межах існування активності населення та ресурсів і все це в непорушному зв'язку з природою та культурною спадщиною);

соціальні підприємства Африки, де 40 % якісних продуктів харчування для внутрішнього попиту виготовляється приватними господарствами на принципах соціального підприємництва з підтримкою історичних, екологічних та культурних надбань місцевих громад.

Таблиця 1

Фонди і некомерційні організації – каталізатори розвитку територій та місцевих громад

Найменування організації	Принципи діяльності
Social Enterprise Alliance www.se-alliance.org	Альянс сам визначає себе як «членська організація, мета якої – мобілізація спільнот некомерційних організацій та донорів для взаємодії стратегій одержання прибутку»
ACUMEN Fund www.acumenfund.org	Некомерційний міжнародний підприємницький фонд, який вирішує проблеми бідності по всьому світу. Спрямовує кошти на забезпечення людей водою, житлом, енергією та надання послуг охорони здоров'я
Ashoka: Innovators for the Public www.ashoka.org	Міжнародна асоціація провідних соціальних підприємців. Виплачує лауреатам стипендії, надає професійну підтримку і встановлює зв'язки між соціальними підприємцями-однорідцями
Craiglist Foundation	Надає професійну підтримку лідерам некомерційного сектора і початківцям-соціальним підприємцям у формі доступного за вартістю або безкоштовного навчання
Draper Richards Foundation www.draperrichards.org	Надає фінансову підтримку і є бізнес-коучером для соціальних підприємців
Echoing Green www.echoinggreen.org	Організація фінансує соціальних підприємців на початковому етапі їх діяльності та надає інші форми підтримки для втілення в життя їх оригінальних ідей, спрямованих на досягнення соціальних змін
Ewing Marion Kauffman Foundation www.kauffman.org	Фонд веде грантову діяльність удвох напрямках: підтримка всіх видів підприємництва та підвищення якості освіти
RSF Social Finance www.rsfsocialfinance.org	Каталізатор соціально-орієнтованих проєктів, які просувають позитивні соціальні зміни
Shorebank Corporation, www.shorebankcorp.com	Холдинг, що займається розвитком місцевих громад та захистом навколишнього середовища
Skoll Foundation www.skollfoundation.org	Фонд надає стратегічну підтримку людям, які здатні ініціювати довгострокові соціальні зміни
Social Venture Network, SVN www.svn.org	Некомерційна мережа організацій, що прихильна ідеї створення справедливого та сталого світу за допомогою етичного, соціально-орієнтованого бізнесу
Surdna Foundation www.surdna.org	Сімейний фонд, який підтримує, формує і просуває ефективні довгострокові рішення, спрямовані на досягнення соціальних змін

Доцільно й Україні йти шляхом визнання соціального підприємництва як ефективного засобу досягнення сталого розвитку суспільства та економіки. Можливо, і нам потрібно шукати їх серед науковців, підприємців, свідомих громадян, які працюють на благо суспільства і нашого майбутнього!

В сусідніх пострадянських державах (Росія та Белорусія) в законодавстві поки що відсутнє поняття «соціальне підприємство», а діяльність соціальних підприємців базується на працевлаштуванні незахищених верств населення, соціально-орієнтованому бізнесі та благодійності.

Організаційно-правовою формою, що найповніше відповідає критеріям соціального підприємства в Україні, є громадське об'єднання. Верховною Радою України були розгляну-

ті законопроекти з надання господарського статусу соціальним підприємцям (зокрема, Фельдману). Але чинності ці проекти ще не набули і спеціалістами законотвірчої галузі наголошено, що «перспектива того, що реальних підприємців зацікавить заняття соціальними послугами, виглядає вкрай сумнівною» [2, 6].

ВИСНОВКИ

Соціальне підприємництво стає реальним механізмом розв'язання проблем суспільства, і в Україні з'являються нові приклади такої діяльності, є приклади і соціального новаторства. Звісно, треба надати підтримку з боку держави – фінансову, інформаційну, консультативну. Адже таланти людини по-справжньому розкриваються й розвиваються тільки тоді, коли вони потрібні суспільству; необхідно також визначити певну платформу для діалогу між бізнесом та соціальним сектором.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Dees, J.G. (2001), *The meaning of social entrepreneurship*. Center for the Advancement of Social Entrepreneurship, Duke University's Fuqua School of Business, [Online], available at: http://www.caseatduke.org/documents/dees_sedef.pdf
2. Билл Дрейтон. Сила новых идей.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL:<http://www.nbforum.ru/interesting/stories/bill-dreyton-sila-novyh-idey.html>
3. Опыт США по развитию и поддержке социального предпринимательства. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL:<http://www.social-idea.ru/monthlyNews/Опыт-SSHA-по-развитию-и-podderzhki-social-nogo-predprinimatelstva-Obzor-4>
4. Е.А. Юрманова. Кооперативный сектор в структуре смешанной экономики стран Североамериканского региона: особенности формирования и современного развития. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL:<http://www.doc4net.ru/doc/2185027495474?cn=2>
5. Гришина Я. С. Социальное предпринимательство как правовая модель реформирования социально-правовой политики государства / Я. С. Гришина // Правовая политика и правовая жизнь. – 2012. – № 4. – С. 52–55.
6. Обзор состояния социальных предприятий США. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: managementhelp.org/sitemap.xml
7. MBA Rankings, [Online], available at: <http://poetsandquants.com/category/mba-rankings/>
8. Tozzi, John, "Turning Nonprofits into For-profits," *Business Week: Small Business Financing* (June 15, 2009), [Online], available at: http://www.businessweek.com/smallbiz/content/jun2009/sb20090615_940089.htm
9. "How-to: An Insider's Look at the L3C and What it Could Mean for you and your Social Enterprise." *Social Earth*, [Online], available at: <http://www.socialearth.org/how-to-an-insider-s-look-at-the-l3c-and-what-it-could-mean-for-you-and-your-social-enterprise>
10. Садовая экспансия.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.nbforum.ru/interesting/stories/sadovaya-ekspansiya.html>
11. Хай-Лайн (TheHighLine– высокая линия) – парк в Манхэттене на высоте 10 метров, Нью-Йорк, США.– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: URL: <http://www.mirkrasiv.ru/articles/hai-lain-the-high-line-vysokaja-linija-park-v-manhetene-na-vysote-10-metrov-nyu-iork-ssha.html>
12. Соціальне підприємництво як чинник розвитку національної галузі туризму / Дульцева І. І. // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2014. – №2 (26). – С.26–29.
13. Дульцева І.І. Соціальне підприємництво в розвитку зеленого туризму промислового регіону / І. І. Дульцева, Ю. З. Драчук // Молодий вчений. – №2 (17). – лютий, 2015. – Частина 6. – С.1057–1061.